

az ördög ügyvédei

PERNECKER DÁVID

A LEGENDÁS AMERIKAI FUTBALLJÁTÉKOST 1994-BEN AZZAL VÁDOLTÁK
MEG, HOGY MEGGYILKOLTA VOLT FELESÉGÉT ÉS ANNAK BARÁTJÁT.

Több mint húsz éve már annak, hogy Orenthal James Simpson *nem* találták bűnösnek minden idők leghírhedtebb kettős gyilkossági perében. Az amerikai foci legendás futójátékosából színésszé és médiajelenséggé vált Simpson tehát *papíron* nem mérszálolta le több tucatnyi késszúrással volt feleségét és a nő udvarlóját. Pedig a múlt „évszázad tárgyalása” során – a vád szavaival élve – „bizonyítékok hegyei” szóltak ellene. Simpson ugyan 1995-ös felmentése, majd egy anyagi csóddal járó polgári per után saját ostobaságának köszönhetően hosszú időre börtönbe került, az igazi elégtétel azonban elmaradt.

Felemelkedésének és bukásának összetett, dühítő és mégis tagadhatatlanul szórakoztató történetét pedig nem hiába filmesítették meg már páran, hiszen a milliók tévéit megtöltő tárgyalás nem csupán a valóságshow-k üttörőjeként égette fel a nézők mindennapjait, hanem megannyi olyan témára is reflektált, melyek mindaddig vérző idegvégződésként csúfították a legszabadabb nemzet gondosan bepüderezett testét. A Simpson-perről elmélkedett még a tárgyalás évében Jerrold Freedman dokumentumfilmje. Az *O.J. Simpson története* címmel ellentétben inkább a gyilkosságok története volt, mely kissé izléstelenül még az ítélet kihirdetése előtt ábrázolta Simpson gyilkosként. Nem mintha nem lenne az (ne kerteljünk), de Freedman megvárhatta volna a történet befejezését, hiszen filmje így csupán exploitationként működött, akkor és csak akkor. Jay Gira 2010-ben lőtt mellé tabloid-dokumentumfilmjével. Az *O.J.: Szörnyeteg vagy mitosz?* megszállottan ismételteti a tény, miszerint az esküdtszék nem vette figyelembe a Simpson ellen szóló bizonyítékokat,

ugyanakkor Simpson önsajnáló és önajnározó szövegfolyamával mintha lelezni akarná, hogy filmje éppen csak a bizonyítékokról nem szól eleget. Az ügy által érintett társadalmi problémák ugyan megvillannak ebben a két műben is, azonban azokat kifejtteni csak két friss sorozat volt képes.

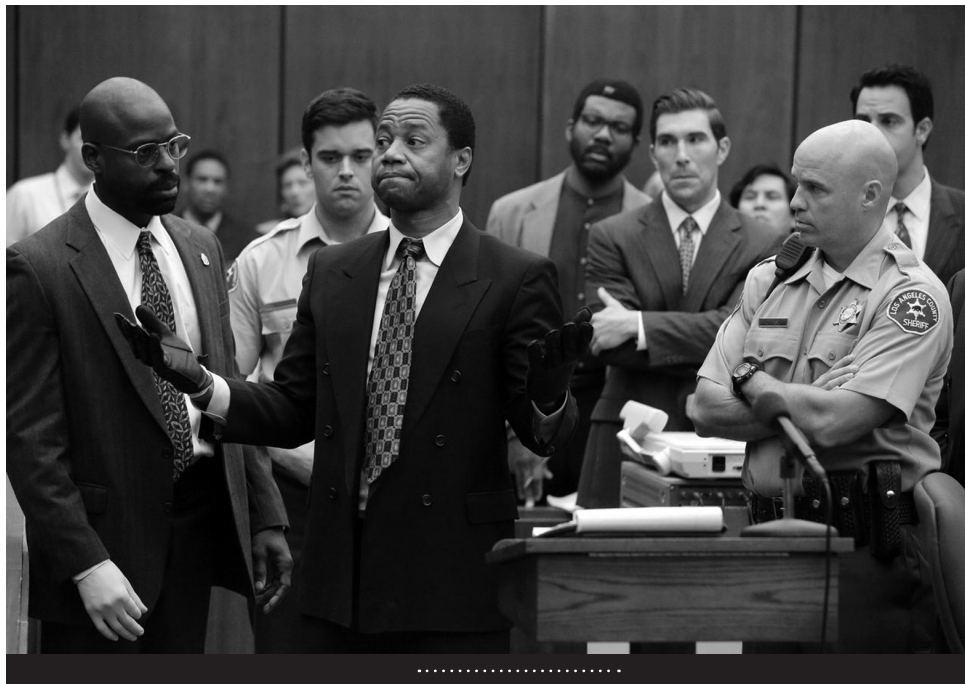
A Scott Alexander és Larry Karaszewski által vezényelt *American Crime Story: Az O.J. Simpson-ügy* olajozottan működő tárgyalótermi drámaként fókuszál a vád és a védelem elkeseredett küzdelmére. A Jeffrey Toobin könyve alapján készült sorozat precízen mutatja be az ügyben felmerült tonnányi perdöntőnek vélt bizonyítékot, és azt a folyamatot, ahogy a Marcia Clark (Sarah Paulson) által vezetett vád miként bírta el magát Simpson véres kesztyűjének birtokában. Ezzel egyidejűleg a szerzők a sztárügyvédek-ből álló védelem zseniálisan manipulatív, összeesküvés-elméletekkel buheráló etikátlan lavírozását is részletekbe menően tárják fel. A thriller-feszültség pedig annak ellenére is áthatja *Az O.J. Simpson-ügyet*, hogy mindenki ismeri annak végkimenetelét. A kíméletlen szópárbaj során egyértelmű antagonistaprotagonista viszonyok alakulnak ki Clark csapata és a ripacs celebüggyvéd Robert Shapiro (John Travolta), valamint az etikai határokat nem nagyon ismerő Johnnie Cochran (Courtney B. Vance) között. Alexander és Karaszewski pedig szereplőik részletes bemutatásával kívánnak átleadni a tárgyalóterem sivár vidékén, ezt azonban sajnálatos aránytévesséssel teszik. Míg Marcia Clark életének tragikus felbolydulását remekül ábrázolják az olyan szálak kibontásával, mint a kevély nő közmegítélése, hajviseletének és jeges modorának kifigurázása, addig

ügyvédársával, Christopher Dardennel (Sterlin K. Brown) folytatott kvázi-szerelmi pillanatai kibontatlanul, és kissé hiteltelenül állnak magukban. Cochran (és csapata) viszont briliáns machinátorként válik szintiszta gonosszá, melyen ugyan a szerzők próbálnak árnyalni, de hiába. Az viszont, ahogy számító terveiket szövögetik, ahogy senkit és semmit nem kímélve ásnak alá szentségeket és elveket, izgalmassá teszi a szériát.

Az *O.J. Simpson-ügy* a tárgyalás széles jogi és szűkös térbeli keretein túllépve beszél hírnévről és a médiáról. A védelem elképesztő cinizmussal használja ki a tévék elé szegezett néptudat formálhatóságát. A bizonyítékok a jól csengő szófordulatok, az ürességükben is hatásos beszédek, a gyilkossághoz sehogyan sem kapcsolódó botrányok tükrében semmissé válnak. A tárgyalás cirkusszá lesz, melyben a vád ügyetlenül mozogva esik-ke. Az ironikus az, hogy noha a pert és a perben résztvevők életét a bulvármédia nagyban meghatározta, a sorozat mindennek a tisztességes bemutatásával sem képes megugrani a címlapsztorik szintjét. A rasszizmus vádját fegyverként használó Cochran prédikátori beszédei mögött nem sejlik fel eléggé Simpson és a fekete közösség feletti kétes viszonya, nem ismerjük meg sem a gyilkost, sem pedig áldozatait. Simpson tárgyalás utáni mélyrepülése pedig csak feliratokban jelenik meg, mintha elegendő büntetés lenne, hogy a hírnevéből élő gyilkos elvesztette celebhatalmát. Ennél azonban többről volt szó, a bátortalan befejezés pedig ezt csak felskiccelni tudja. *Az O.J. Simpson-ügy* meglepő részletei és feszült, pörgős dramaturgiája ellenére is didaktikus, és stilisztikailag harsány momentumokkal csúfított. Az olyan indokolatlan kikacsintások, mint Robert Kardashian (Simpson ügyvéd barátja), David Schwimmer alakítja) jövőbeli celebmozgul kislányaihoz intézett hegyi beszéde a hírnév káros kajtatásáról kifejezetten elkészerítőek. Akárcsak a Clark szájába adott nagy igazságok, vagy a szituációkhoz túlságosan is passzoló dalbetétek, és a körbemozgásos kamera-villantások. Az esethűségét érezhetően szíven viselő sorozat így néha látványosan csinálttá válik.

Míg *Az O.J. Simpson-ügyben* a per főszereplője mehökkentően kevés szerepet kap, addig Ezra Edelman monumentális – ötször másfél órás – dokumentum-sorozatában Simpson szinte

elviselhetetlenül közel kerül a nézőhöz. A Cuba Gooding Jr. alakításában folyton rinyáló Simpson az *O.J.: Made in America* tükrében mintha csak árnyéka lenne a sztár egetverő karizmájának. Edelman a gyilkos gyermekkorától és egyetemi sportsikereitől indítva építi fel Simpson minden részletre kiterjedő személyiségrajzát. A dokufilm aprólékos képet alkot Simpson popikonná válásának folyamatáról, és felfedi hogyan darálja be a korlátlan lehetőségekkel járó, hirtelen jött dicsőség, azonban mégsem csak a celebség agyomosásának számlájára írja a gyilkosságokat. A Simpson-t felemészítő nárcizmus Edelman megközelítésében gyermekkori személyiségtorzulásként fertőzi meg a sportlót, aki nem küzd a kör

ellen, azt inkább tehetséggé formálja, és segítségével alkotja meg a tökéletes amerikai álomhirességet: a semmiből kiharcolt siker két lábon jár, megrendíthetetlen manifesztumát, az egyedi és megismételhetetlen O.J.-t. Edelman ritka archív felvételekkel telepakolt művében Simpson félelmetesen elragadó sármőr és önáltatásban tobzódó manipulatív pszichopata, lekenyerez és feltörekszik, vállon vereget és hátba szúr.

Mindez pedig nem csak az olyan jele- netekből derül ki, melyekben ő „alakít”. Nincs hátborzongatóbb, mint látni és hallani azokat, akiknek iránta érzett tisztelete és szeretete a per során szétmállott. De megszólal a hibáit elismerő Marcia Clark is, akinek magánéleti válságaitól és az őt fíkázó bulvárlapok csámcsogásától a szerző távol tartja magát, Clark pedig felszabadultan mesél letaglózó kulisz- szatitkokat. Edelman a kamera mögül kikiszólva szembesíti tetteikkel a védelem csúcsügyvédeit is, akikről kiderül, hogy szemétségüket Az *O.J. Simpson-ügy* nem ábrázolta túlzóan. A Simpson legendásan debil túszejtését és fegyveres rablását bemutató részben Edelman nem csupán a 33 évre leültetett, minden téren megbukott sztárt szedi darabokra, de az esküdtszék két tagját is, akik minden éjjel úgy kénytelenek álomra hajtani a fejüket, hogy tudják: felmentésével súlyos hibát követtek el. Edelman nem kódósít, Az *O.J. Simpson-ügytől* eltérően ő kimondja Simpson bűnösségét. Az epizód pedig,

melyben hosszasan taglal- ják vadállati mézárulásának metódusát – olyan képek- kel, melyeket senki nem akarhat látni –, sokkal több bármilyen horrornál.

A sorozatban azonban

nem csak Simpson élveboncolása zajlik, hanem a pert övező társadalmi konfliktusok feltárása is, melynek ismerete nélkül nem értelmezhető az ítélet. Az *O.J. Simpson-ügy* nyitó képsoraiban ugyan láthatók a '80-as és '90-es években afroamerikaiak ellen elkövetett túlkapások felvételei, de mivel a tárgyalóte- rembe zárt Alexandert és Karaszewskit nem igazán hatják meg a rasszizmus pe- ren kívüli megnyilvánulásai, ezért súlya sincs annak, ahogy a levonuló esküdtek egyike – egy fekete férfi – odafordul Simpsonhoz és büszkén felemeli öklét. Így tartotta ugyanis fel az öklét az 1968- as olimpián dobogóra állt két fekete sprinter, Tommie Smith és John Carlos is. Így tartotta fel az öklét mindenki a fekete közösségben, miután szabadon eresztették azt a boltost, aki tarkón lötte a tinédzser Latasha Harlinst, és miután elengedték azt a pár rasszista rendőrt is, akik félholtra verték Rodney Kinget. A feketék ellen elkövetett rohadáságok a háttérből robbantották szét a pert, a kisebbség elégtételre szomjazott. Épp ezért volt zseniális trükk Shapiro és Cochran részéről, hogy az egész tár-

„Mindenki ismeri végkimenetelét”

(Scott Alexander és Larry Karaszewski: American Crime Story: Az O.J. Simpson-ügy – Cuba Gooding Jr.)

gyalást arra húzzák fel, hogy Simpson a rasszista rendőrök gyűlöletének áldozata lett, akiknek legrasszistábbikja rá- adásul karnyújtásnyira kerül a nézőhöz. A távozó esküdtt feltartott ökle tehát ezért vág a néző gyomrába: a vádnak

esélyes sem volt ilyen közegben el- íteltetni egy feketét, aki közimádatnak örvendett. Simpson viszont soha nem tartotta fel öklét. Milliomosként a felső *fehér* tízezerbe beolvadó sztár – ahogy többen mesélik a sorozatban – *nem volt fekete*. Ő O.J. volt. De ez nem így működik. Nincs olyan, hogy „semleges fekete- teség”. Simpson a legnagyobb fekete példakép és egyenjogúsági szószóló lehetett volna, ha nem hagyták volna hi- deden azok, akik „testvérüknek” hitték. A per szociológiai hátterének ilyen éles- látó bemutatása miatt válik fontosabbá az *O.J.: Made in America*, mint *A komor- nyik*, *A segítség*, vagy a *12 év rabszol- gaság*. Ezek a rabszolgartatás testi-lelki kegyetlenségeiről beszélő múltidéző fil- mek ugyanis csak allegóriaként tudnak reflektálni az afroamerikaiak jelenbeli helyzetére. Közben meg ott van Trayvon Martin, Marissa Alexander, Oscar Grant, Renisha McBride, és mindazok az ár- tatlan feketék, akiket rendőrök lőnek agyon az utcákon a semmiért. Edelman opuszát nézve viszont egyszerűen nem lehet nem gondolni rájuk. Semmi nem változott, minden csak átalakult. •

